

Eğitim Örgütleri İçin Sosyal Sermaye

ÖRGÜTSEL GÜVEN

Soner POLAT

Dr. Soner POLAT
Eğitim Örgütleri için Sosyal Sermaye: **ÖRGÜTSEL GÜVEN**

ISBN 978-605-5885-92-2

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2009, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü yada bölümleri,
kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınemimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Ağustos 2009

Dizgi-Grafik Tasarım: Gürsel Avcı

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Cantekin Matbaası

(Ankara-0312-3843435)

YAYINEVİ

adakale sokak 4/1 yenişehir-ankara

tel: +90 312 4306750-51 (pbx)

belgeç: +90 312 4354460

gsm: 0506 3451936 - 0541 9104545 - 0533 2055230

e-ileti: pegem@pegem.net

DAĞITIM

sağlık sokak 17/a yenişehir-ankara

tel: +90 312 4345408 - +90 312 4345424

belgeç: +90 312 4313738

gsm: 0506 3451937 - 0541 4345424 - 0533 2055231

e-ileti: siparis@pegem.net

YAZIŞMA

p.k.175 06442 yenişehir-ankara

ÖNSÖZ

Güven, insanlık var olduğundan beri insan ilişkilerinde önemli bir konu olmuş; ancak konunun örgüt ortamında incelenmesi yenidir. Klasik örgüt ve yönetim kuramcıları açısından insan güvenilmez bir yaratıktır; tersine neoklasik örgüt ve yönetim kuramcıları insanı aşırı güvenilir bir varlık olarak ele almışlardır. Günümüze doğru gelişen çağdaş örgüt ve yönetim kuramcıları ise insanı ne tamamen güvenilmez ne de koşulsuz güvenilebilir varlık olarak görmüşlerdir. Ayrıca neoklasik örgüt ve yönetim kuramcıları, güvenin örgüt açısından önemini vurgulamışlar ve örgütsel amaçlar doğrultusunda yönetilebileceğini düşünmüşlerdir.

İşte bu gelişmeler çerçevesinde örgütlerde güven önemli bir konu olmuştur. İster birey, ister grup, isterse örgüt düzeyinde olsun bir tarafın beklentilerinin diğer taraf tarafından olumlu olarak karşılanacağına olan inanca dayalı olumlu duyguları içeren güven, hem birey, hem grup, hem de örgütün amaçlarını gerçekleştirmesi açısından önemli bir değişkendir.

Örgütsel güvenle ilgili Türkiye’deki alan yazında sayılı sayıdaki tez ve makale dışında derli toplu bir kitap henüz bulunmamaktadır. Bu nedenle bu kitapla bu boşluğun doldurulması ümit edilmektedir. Kitabın genel anlamda örgüt ve yönetimle uğraşan araştırmacılara, yöneticilere özellikle de eğitim yönetimini konu edinen araştırmacılara, eğitim yöneticilerine, öğretmenlere, velilere yeni bakış açısı getireceği düşünülmektedir.

Kitap on iki bölümden oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümünde güvenin kavramsal çerçevesi çizilirken; ikinci bölümünde güvenin yönelimleri, üçüncü bölümünde kişiler arası güvenin boyutları, dördüncü boyutta güvenin temelleri, beşinci bölümde örgütsel güvenin oluşumuna ilişkin modeller, altıncı bölümde örgütlerde güven ve güvensizlik, yedinci bölümde ise örgütsel güvenin öncülleri ve çıktıları ele alınmıştır. Kitabın sekizinci bölümünde güven okul örgütleri açısından incelenmiş, dokuzuncu bölümde güven, sınıf yönetimi açısından irdelenmiştir. Daha sonraki bölümlerde ise örgütsel güvenle bazı değişkenler arasındaki ilişkilere vurgu yapılmıştır. Önce örgüt kültürü ile güven, daha sonra örgütsel adaletle güven, son olarak da bilgi yönetimi ile güven arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Kitabın oluşumunda doktora tez danışmanım Prof. Dr. Cevat Celep’in büyük katkıları olmuştur. Kendilerine yönlendirme ve katkıları için teşekkür ederim.

Ağustos 2008

Kocaeli

Dr. Soner POLAT

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
İÇİNDEKİLER	
TABLolar LİSTESİ	
ŞEKİLLER LİSTESİ	
GÜVENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	
ÖRGÜTSEL GÜVEN VE YÖNELİMLERİ	
Özgüven	
Kişiler Arası Güven	
Örgüte Güven	
Sisteme Güven	
ÖRGÜTLERDE KİŞİLER ARASI GÜVEN VE BOYUTLARI	
Uzmanlık	
Güvenirlilik	
Yardımseverlik	
Açıklık	
Dürüstlük	
Riske Karşı Savunmasızlık	
ÖRGÜTSEL GÜVENİN TEMELLERİ	
McAllister' e Göre Güvenin Temelleri	
Mishra'ya Göre Güvenin Temelleri	
Kramer'e Göre Güvenin Temelleri	
Lewis ve Weigert'e Göre Güvenin Temelleri	
Shappiro, Sheppard ve Cheraskin'e ve Coutu'ya Göre Güvenin Temelleri	
Jones ve George'e Göre Güvenin Temelleri	
Boersma vd. na Göre Güvenin Temelleri	
GÜVEN OLUŞUMU İLE İLGİLİ MODELLER	
Zand'ın Spiral Güven Modeli	
Mayer, Davis ve Schoorman'ın Güven Modeli	
Whitener, Brodt, Korsgaard ve Werner'in Yönetimsel Güvenilir Davranışı Oluşturmada Takas Çerçevesi Modeli	
Blomqvist ve Ståhle'ye Göre Güven Davranışın Temelleri ve Örgütsel Güvenin Oluşum Modeli	
McKnight, Cummings ve Chervany'in Güven Modeli	

Jones ve George (1998)'e Göre Güven ve Güvensizliğin Oluşumu Modeli	
ÖRGÜTLERDE GÜVEN VE GÜVENSİZLİK	
ÖRGÜTSEL GÜVENİN ÖNCÜLLERİ VE ÇIKTILARI.....	
Örgütsel Güvenin Öncülleri	
Örgütsel Güven Çıktıları	
OKULDA GÜVEN	
Okulda Güvenin Yararları.....	
Okullarda Güveni Oluşturmayı ve Devam Ettirmeye Engelleyen Etmenler	
Okulda Güven Geliştirme.....	
Okulda Güveni Geliştiren Şartlar	
Okulun Örgütsel Yapısı ve Güven	
Okulda Liderlik, Güç ve Güven	
Saygıya Dayalı Okul Ortamı	
Güvene İlişkin Kişisel Bakış	
Temel Rol Sorumluluklarında Yetenek	
Çalışanların Kişisel Bütünlüğü ve Doğruluğu	
Öğretmenleri Velilere Ulaşmaları İçin Desteklemek	
Küçük Sınıflar	
İstikrarlı Okul Birliği.....	
Gönüllülük İlişkisi	
Birleştirici Dokuyu Sağlıklı Tutmak	
Okullarda Güvenin Sürdürülmesi ve Korunması	
Okulda Güvenin Onarılması	
Okul Yöneticileri ve Öğretmenler Arasında Güvenin Oluşturulması İçin Öneriler	
Öğretmenler Arasında Güven Oluşturmak İçin Öneriler.....	
Okul Yöneticilerinin İş İlişkisinde Bulunduğu Kişilere İlişkin Güven Algıları.....	
İlk ve Ortaöğretim Öğretmenlerin Yöneticilerine Güven Düzeyi Algıları.....	
SİNİFTA GÜVEN	
Güven öğrenci başarıları ilişkisi	
Yüksek Öğretim Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarına Güven Düzeyi İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişkiyi.....	
İlköğretim 4 ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sınıf İçi Güven Algıları İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki.....	

ÖRGÜT KÜLTÜRÜ VE ÖRGÜTSEL GÜVEN	
Kültür ve Güven İlişkisi	
Edebi ürünler ve güven yansımaları.....	
Güvenle İlgili Atasözleri.....	
Güvenle İlgili Özdeyişler	
Güvenle İlgili Deyimler.....	
Örgüt Kültürü ve Güven.....	
ÖRGÜTSEL GÜVEN VE ÖRGÜTSEL ADALET İLİŞKİSİ.....	
Örgütsel Adalet ve Boyutları.....	
Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven İlişkisi	
GÜVEN VE BİLGİ YÖNETİMİ.....	
Bilgi Yönetimi.....	
Güven ve Bilgi Yönetimi İlişkisi.....	
KAYNAKLAR.....	

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1	Tarihsel Süreç İçerisinde Güven Kavramının Gelişimi
Tablo 2	Güven Ölçeklerinde Yer Alan Güven Boyutları.....
Tablo 3	Güven Alanyazınında Yer Alan Güven Temelleri
Tablo 4	Öğrencilerin Öğretim Elemanlarına Güven Düzeyi İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki
Tablo 5	Öğrencilerin Sınıf İçi Güven Algı Düzeyi İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	Örgütsel Güven Düzeyleri
Şekil 2	Zand'ın Spiral Güven Modeli
Şekil 3	Mayer, Davis ve Schoorman (1995)'in Güven Modeli
Şekil 4	Whitener, Brodt, Korsgaard ve Werner (1998)'in Yönetimsel Güvenilir Davranışı Oluşturmada Takas Çerçevesi Modeli
Şekil 5	Blomqvist ve Ståhle(2000)'nin Güven Davranışın Temelleri ve Örgütsel Güvenin Oluşumu Modeli
Şekil 6	McKnight, Cummings ve Chervany (1998)'in Modeli
Şekil 7	Jones ve George (1998)'un Güven ve Güvensizliğin Oluşumu Modeli.....
Şekil 8	Güven ve Güvensizliğin Kaynaştırılması: Seçenekli Sosyal İlişkiler.....
Şekil 9	Örgütsel Güvenin Öncülleri ve Çıktıları.....

1. BÖLÜM

GÜVENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Çağdaş örgütve yönetim kuramlarının etkisiyle araştırmacı ve uygulayıcılar örgütteki insan ögesine daha önem vermeye başlamışlardır. Böylece örgütsel güven konusu son zaman araştırmalarının popüler konusu olmaya başlamıştır.

Güven, sosyal takas kuramı (Blau, 1964 akt: Ruder, 2003) ve karşılıklılık ilkesine dayalı olarak gelişen çok boyutlu (Gouldner 1960; Hart, Capps, Cangemi, ve Caillouet, 1986, akt: Ruder, 2003) bir kavramdır.

Araştırmacılar ve uygulayıcılar, güvenin yapıcı insan ilişkilerinde önemli bir ögesi olarak; örgütte güvenin önemini keşfetmişlerdir (Tan ve Tan, 2000). Cook ve Wall (1980) bireyler arasındaki ve grup içindeki güvenin örgütün uzun dönemde kalıcı ve iyi durumda olmasında önemli bir etken olduğunu vurgulamışlardır. İnsanlar arası etkileşimin bir sonucu ve merkezi olan güven (Morgan ve Hunt, 1994), yönetici ve işgören arasındaki ilişkiyi ve örgütsel başarıyı derinden etkileyen önemli bir ögesi olarak görülmektedir (Brehm ve Gates, 2002).

Güvenin insanları yönetmede çok önemli olduğu konusunda fikir birliği olmasına rağmen, güvenin tanımına ilişkin ortak bir karar bulunmamaktadır (Hosmer, 1995). Farklı araştırmacılar güveni farklı şekillerde tanımlamışlardır. Bazıları güveni tek boyutlu olarak ele alırken, bazıları da kavrama yeni boyutlar eklemişlerdir (Tan ve Tan, 2000). Tablo 1’de alanyazındaki güven tanımları tarihi süreç içerisinde verilmiştir.

Genel anlamda bireyler arası işlem ve ilişkilere dayalı olarak bireylerin karşı taraftan beklentisi olarak tanımlanan güven psikolojik bir olgu olarak ele alınmıştır (Lewicki ve Bunker 1996; Rousseau, Sitkin, Burt, ve Carmerer, 1998; Bhattacharya, Devinney ve Pillutla, 1998; Rousseau ve diğer.,1998).

Tablo 1. Tarihsel Süreç İçerisinde Güven Kavramının Gelişimi

Deutsch (1958)	Bireyin, gelecekte olayların akışının belirsiz olduğu durumlar ve olayın sonucunun diğerlerin tutumuna bağlı olduğu sıkıntılı durumlarda bile olayların sonucu ile ilgili iyimser beklentidir. Kişinin bir başkasının varlığından endişe etmek yerine, bu kişide istediği şeyleri bulacağına dair inançtır.
Griffin (1967)	Bireyin, riskli bir durumda arzulanan amacı başarmak için bir nesnenin herhangi bir özelliğine veya bir olayın ortaya çıkacağına ya da bir kişinin beklenen şekilde davranacağına ilişkin inancıdır.
Rotter (1967, 1971)	Bir birey ya da grubun sözlerine, vaatlerine veya ifadelerine dayalı genel bir beklenti; bir birey (ya da grubun) verdiği sözün diğer bir birey (ya da gruplar) tarafından saygı duyulacağı beklentisidir.
Zand (1972; akt. Neveu, 2004))	Kişisel çıkarın söz konusu olduğu ve başkalarının birey üzerinde kontrol eksikliği olduğu durumlarda belirsiz bir olayın sonucuna ilişkin bireyin verdiği “iyimser beklenti” kararıdır. Bireyin, davranışlarını kontrol eden kişiye inanması ve durumunu riske etme gönüllüğüdür.
Golembiewski ve McConkie(1975 akt. Neveu, 2004)	Bireyin; bir olaya, sürece veya kişiye inancı, olumlu sonuç elde etme beklentisi, kazanç elde etme arzusuyla bazı durumları riske etmesidir. Arzu edilebilir bir olayın ortaya çıkışı ile ilgili olarak bireyin geçmişe dönük tecrübelerine, deneyimlerine ve algılarına dayalı subjektif inançlardır.
Gabarro, (1978; Akt. Neveu, 2004)	İki kişi arasında var olan açıklığa, karşıdaki kişinin kötü niyetli ya da keyfi davranmayacağına tersine iyi niyetle davranacağı beklentisine dayalı olarak bu kişinin davranışlarının tahmin edilebilir olacağı beklentisidir.
Luhmann(1979; akt. Neveu, 2004)	Bireyin, karşı tarafın adil, etik kurallarına uygun ve öngörülebilir biçimde davranacağına ilişkin inancıdır.
Meeker (1983)	Bir tarafın diğer taraftan ortak tutum beklentisidir. Güvenen bireyin, diğerinden yardım ve işbirliği yapma davranışı beklentisidir.
Butler ve Cantrell (1984; Akt. Neveu, 2004)	Bir bireyin, diğerlerinden güvenin niteliklerini oluşturan (bütünlük, uzmanlık, tutarlılık, dürüstlük ve açıklık) beş noktaya ilişkin beklentisidir.
Coleman (1990) (Akt. Neveu, 2004)	İki aktör arasında bazen üçüncü kişilerin müdahalesine (özetlemek, sözleştiirmek vs. için) bağlı olarak gelişen ilişkidir.
Rempel, Holmas ve Zanna (1985)	Bireyin karşıdaki kimsenin iyiliksever (yardımsever) ve dürüst olduğuna dair inancıdır.

Tablo 1. Tarihsel Sürec İçerisinde Güven Kavramının Gelişimi (Devam)

Lewis ve Weigert (1985 Akt; Neveu, 2004)	Bir objeye ister güçlü duygularla (duygusal güven), isterse mantıksal nedenlerle (bilişsel) ya da bu ikisinin kombinasyonu-yla gitgide artan yönelmiş istekliliktir.
Baier (1986 Akt; Neveu, 2004)	İki tarafın birbirlerine kötü niyet taşımayacağına (iyi niyet eksikliği olmayacağına) dayalı savunmasız kalma istekliliğidir.
Gambetta (1988; akt. Neveu, 2004)	Kimseye hesap vermek zorunda olmayan bir kişi ya da grubun, bir kimseyi gözeterek; olasılıklara dayalı yaptığı kendine özgü tahminlerdir. Risk ve karşılıklı bağımlılık içeren durumlarda bir bireyle işbirliğine girebilmek için, karşılıklı ilişki içerisinde bulunduğumuz kişinin bizim çıkarlarımızı gözetmesine ya da en azından bize zarar vermeyeceğine yeterli oranda duyulan inançtır.
Butler (1991 Akt; Neveu, 2004)	Karşıdaki kişinin eylemlerinin değerlendirilmesine dayanarak, bu kişiye karşı olan eylemlerinde savunmasız olma ve belirsizlikler karşısında riski kabul etme istekliliğidir.
Bromiley ve Cummings (1992;akt. Neveu,2004)	Bir bireyin (ya da grubun) diğer bir bireye (ya da gruba) ilişkin olarak her türlü açık ve kapalı verdiği sözleri yapmaya gayret etmek için iyi niyette olduğunu, daha önceki verdiği sözleri yerine getirdiği ve fırsat çıksa bile çıkar sağlamayacağına olan inançtır.
Carnavale ve Wechsler (1992)	Bir grubun veya bireyin, diğerlerinin davranışları veya niyetlerine inancı, bağlılığı; etik kurallarına dayalı, adil ve yapıcı davranış beklentilerini ve başkalarının haklarını düşünmesidir.
Ring ve Van de Van (1994; Akt. Neveu, 2004)	Bir bireyin başkaların iyi niyetli olacağına ve kendisinin beklentilerini karşılayacağına ilişkin tahminidir.
Grovier (1994)	Tipik olarak davranış anlamına gelen ve duyguları içeren, inanç ve değerlere dayalı tavidir.
Hosmer (1995 Akt; Neveu, 2004)	Bir kişinin, grubun veya örgütün diğer kişi, grup ya da örgütle toplumsal ve ekonomik bağlılık ve korunmasızlık durumlarında; sosyal ve örgütsel hiyerarşi ve sözleşmelere dayalı araçların eksikliğini de hesaba katarak iki taraf arasındaki işbirliği ve amaçları kolaylaştırmaya yönelik iyimser beklentidir. Bireyin, herhangi bir olayın sonucuna dair olumlu beklentisidir
Mayer ve diğer. (1995)	Bir tarafın diğer tarafın kontrol ve gözetme kapasitesini hesaba katmadan, diğer taraftan önemli bir görevi yerine getireceğine olan inanç ve diğer tarafın kendisini koruyacağına dayalı savunmasız kalma durumudur.
McAllister (1995)	Bir bireyin diğer tarafın kararlarına, hareketlerine ve sözlerine dayalı olarak davranma isteği ve beklentisidir.
Mishra (1996 Akt; Neveu, 2004)	Bireyin karşıdaki tarafın kendisini etkileyen davranışlarında ve kararlarında kendisine karşı dürüst, tahmin edilebilir ve açık bir şekilde davranması ve onun çıkarlarını gözetmesidir.